

Наприкінці серпня 2024 року Міністерство освіти й науки України затвердило новий професійний стандарт “Вчитель закладу загальної середньої освіти”. Його розробили на заміну стандарту за професіями:

- ✓ “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”;
- ✓ “Вчитель закладу загальної середньої освіти”
- ✓ та “Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)”.

Документ визначає необхідні компетентності та вимоги до освітньо-педагогічної діяльності.

Що змінилося в новому професійному стандарті та для чого він потрібен, “Нова українська школа” розпитала в Наталії Софій, директорки Українського інституту розвитку освіти, та Ігоря Балуби, головного спеціаліста Департаменту вищої освіти МОН, які входили до складу робочої групи, що розробляла документ.

З цього матеріалу ви дізнаєтеся:

- ✓ які основні відмінності нового професійного стандарту вчителя, порівнюючи з попередніми версіями;
- ✓ якими трудовими функціями та компетентностями мають володіти вчителі згідно з оновленим документом;
- ✓ де та як можна використовувати професійний стандарт.

ОСНОВНІ ЗМІНИ В НОВОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНДАРТІ ВЧИТЕЛЯ: ЩО ВАРТО ЗНАТИ ПЕДАГОГАМ

Перший професійний стандарт вчителя в Україні з’явився ще на старті реалізації реформи НУШ для вчителів початкових класів, які тільки починали її апробувати, кажуть Наталія Софій та Ігор Балуба. Це було потрібно для того, щоби передусім визначити основні трудові функції та компетентності, якими мають володіти педагоги.

Згодом – із переходом реформи НУШ у середню ланку – до стандарту також додали частину “Вчитель закладу загальної середньої освіти”.

“Було очевидно, що великої необхідності розділяти стандарти немає. Адже незалежно від того, чи це вчитель початкових класів, чи середньої, чи старшої школи, трудові функції фактично ті самі, і їх можна об’єднати в одному документі.

Крім того, вивчаючи досвіди інших країн, ми бачили, що в більшості користуються лише одним загальним професійним стандартом для всіх вчителів”, – розповідає Ігор Балуба.

Основною ж причиною перегляду професійного стандарту вчителя і появи його нової редакції стали **зміни в законодавстві**, зокрема в “Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів”. Там з’явилися нові компоненти, які мають бути в професійних стандартах, як-от визначені професійні кваліфікації, додає Наталія Софій.

1. Тож перша зміна в новому документі – поява професійних кваліфікацій.

Це стандартизована сукупність здобутих компетентностей, що дає змогу виконувати певну професійну діяльність і є умовою для працевлаштування. У новому професійному стандарті визначено три професійні кваліфікації, які увідповіднили згідно з Національною рамкою кваліфікацій:

1. вчитель-фаховий молодший бакалавр;
2. вчитель-бакалавр;
3. вчитель-магістр.

Кожна із цих професійних кваліфікацій уточнюється здобутою спеціальністю, предметною спеціальністю, спеціалізацією чи інтегрованим курсом.

За словами Ігоря Балуби, поява в стандарті професійних кваліфікацій має допомогти уникнути розбіжностей та невідповідностей між описами кваліфікаційних рівнів освіти, через які подекуди виникали труднощі під час працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей.

*“Визначеними в стандарті професійними кваліфікаціями можна послуговуватися і під час **проведення атестації чи сертифікації**. Адже, наприклад, процес атестації підтверджує ту чи ту кваліфікацію, а вимоги до неї якраз таки прописані в професійному стандарті”,* – каже Наталія Софій.

2. Оптимізація кількості компетентностей, які необхідні для роботи вчителя.

Загалом **трудові функції**, які мають виконувати вчителі на своїх посадах, залишилися в новому стандарті незмінними. Зокрема, це:

- ✓ навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів);
- ✓ партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу;
- ✓ участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища;
- ✓ провадження освітнього процесу;
- ✓ безперервний професійний розвиток.

Щоби забезпечити виконання цих функцій, педагоги мають володіти відповідними компетентностями.

Однак, за словами Наталії Софій, з пандемією COVID-19 та початком повномасштабного вторгнення змінилися вимоги до навчання та вмінь самих вчителів. Це потребувало перегляду списку компетентностей, їхньої актуалізації, конкретизації та оптимізації.

Якщо попередні професійні стандарти налічували 15 компетентностей, то тепер їх скоротили до 12, а саму структуру опису компетентностей узгодили зі структурою дескрипторів Національної рамки кваліфікацій. Цього вимагали нові нормативно-правові акти. Тож серед компетентностей, якими наразі мають володіти вчителі:

- ✓ **мовно-комунікативна**, як-от здатність забезпечувати здобувачам освіти навчання державною мовою, враховувати особливості мовного середовища в закладі освіти з мовою корінного народу або національної меншини тощо;
- ✓ **предметно-методична**, зокрема, здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, здійснювати інтегроване навчання, добирати й використовувати сучасні й ефективні методики та технології навчання тощо;
- ✓ **інформаційно-цифрова**, яка передбачає вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично оцінювати інформацію, ефективно використовувати наявні та створювати нові цифрові ресурси;
- ✓ **психологічна**, у межах якої вчителі мають враховувати під час роботи вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній психоемоційний стан;
- ✓ **емоційно-етична** – про усвідомлення особистих почуттів, емоцій, потреб та емоційних станів інших учасників освітнього процесу;
- ✓ **компетентність педагогічного партнерства** як серед колег, так і з батьками та учнями;
- ✓ **інклюзивна компетентність** – для формування інклюзивного освітнього середовища;
- ✓ **здоров'язбережувальна компетентність** – про організацію безпечного освітнього середовища;

- ✓ **прогностична компетентність** – здатність прогнозувати результати освітнього процесу, планувати;
- ✓ **організаційна компетентність**, як-от організація різних видів і форм навчальної й пізнавальної діяльності;
- ✓ **оцінювально-аналітична компетентність** – про оцінювання та аналіз результатів навчання учнів;
- ✓ **здатність до навчання впродовж життя**.

Докладніший опис компетентностей ви можете знайти безпосередньо в тексті професійного стандарту.

“Перед тим, як оновлювати професійний стандарт, ми запитали педагогів про те, чи зручно їм користуватися попередніми варіантами документа. Більшість опитаних була за спрощення стандарту. Тож ми це врахували та зробили простішою структуру й оптимізували зміст.

Раніше, наприклад, компетентності поділялися на загальні та професійні. Але коли ми ще раз проаналізували їх, то побачили, що загальні компетентності – як-от вміння критично мислити, громадянська компетентність – проходять наскрізно через цілу низку професійних компетентностей, тобто дублюються. Тому вирішили прибрати блок загальних компетентностей та залишити лише професійні, оптимізувавши їх”, – пояснює Наталія Софій.

Водночас, якщо в попередніх стандартах компетентність транслювалася через знання, уміння і навички, то в новому документі до неї додали ще два додаткові компоненти – **комунікація** (наскільки вчителі компетентно взаємодіють з усіма учасниками освітнього процесу) та **відповідальність і автономія** (наскільки самостійно вчителі можуть виконувати свої функції).

3. Професійний стандарт визначає траєкторії здобуття професійних кваліфікацій.

Наприклад, **вчитель-фаховий молодший бакалавр** може отримати / підтвердити / визнати професійну кваліфікацію:

- ✓ **у кваліфікаційних центрах** [створення таких центрів заплановане – ред.] – там присвоюватимуть професійні кваліфікації на основі неформального та інформального навчання (самоосвіти).

Якщо ваші знання і компетентності відповідатимуть вимогам професійного стандарту і ви пройдете відповідне оцінювання, кваліфікаційний центр може видати сертифікат про присвоєння професійної кваліфікації, який і буде підставою для працевлаштування;

- ✓ **у закладах вищої, фахової передвищої, післядипломної освіти** через здобуття фахової передвищої освіти за освітньо-професійною програмою педагогічної спеціальності або іншої (не педагогічної) спеціальності, якщо присвоєння професійної кваліфікації передбачено програмою.

“Тобто ви можете піти в університет і отримати там відповідний диплом із педагогічної спеціальності. Або ж, якщо ви маєте документ про здобуття відповідного рівня вищої чи фахової передвищої освіти, але не педагогічної спеціальності, то можна буде прийти до кваліфікаційного центру, де ваші знання оцінять, і тоді вирішать, чи дійсно ваша кваліфікація відповідає всім вимогам і чи зможете ви працювати в школі”, – пояснює Ігор Балуба.

Він акцентує, що такі кваліфікаційні центри вже працюють для багатьох робітничих професій. Так, отримати професійну кваліфікацію без необхідності навчання в закладах освіти в Україні можуть слюсарі-ремонтники, машиністи крана металургійного виробництва, електромонтери з ремонту та обслуговування електроустаткування, токарі тощо. **Однак кваліфікаційних центрів саме у сфері освіти поки немає, тож їхнє створення, за словами посадовця, ще в перспективі.**

ДЕ МОЖНА ВИКОРИСТОВУВАТИ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ УЧИТЕЛЯ

- ✓ **Інструмент для самооцінювання вчителів та вектор професійного розвитку.**

Професійний стандарт для педагогів є своєрідним індикатором для аналізу власної діяльності, адже ознайомившись з усіма компетентностями, вміннями та навичками, необхідними для цієї професії, можна зрозуміти, на якому рівні ви перебуваєте й куди рухатися далі, радить Наталія Софій.

До речі, на сайті УІРО з'явилася збірка з різними інструментами самооцінювання професійної діяльності для вчителів, які створювали на основі цього стандарту. З їх допомогою можна буде оцінити свої сильні сторони та визначити, що ще варто вдосконалити.

Також, відповідно до професійного стандарту та його вимог, педагоги можуть обирати вектор свого професійного розвитку, його форми й тематику, каже Ігор Балуба. Адже в стандарті докладно описано, які трудові функції мають вчителі, що потрібно робити, знати, вміти. І вже на основі цього педагоги можуть більш конкретно підходити до свого професійного розвитку й обирати актуальні й необхідні програми підвищення кваліфікації.

Самі ж інституції, які пропонують такі послуги, також можуть розробляти програми професійного розвитку педагогічних працівників, спираючись на вимоги стандарту.

✓ **Допомога керівникам закладів освіти.**

Беручи на роботу нових педагогічних працівників, професійний стандарт допомагає керівникам зрозуміти, які саме працівники їм потрібні, які трудові функції вони мають виконувати та якими компетентностями мають володіти, каже Ігор Балуба.

Також стандарт можна використовувати як дорожню карту для обговорення з працівниками шляхів їхнього подальшого професійного розвитку, розроблення посадових інструкцій до відповідних посад, додає пан Ігор.

✓ Крім цього, професійний стандарт можна **використовувати під час атестації та сертифікації**, будуючи вимоги до завдань на основі тих компетентностей, які вказані в документі, додає Наталія Софій.

✓ Послугуватися професійним стандартом вчителя можуть і заклади вищої освіти, які готують майбутніх педагогів, а саме для **розроблення освітніх програм підготовки фахівців** за спеціальностями галузі знань “Освіта/ Педагогіка”. Усе для того, щоби розвивати актуальні компетентності в майбутніх вчителів.

“Нам би хотілося, щоби професійний стандарт був не просто документом на сайті МОН, а прикладним інструментом, який допомагав би вчительству ставати компетентнішими, здобувати вищий рівень професійної кваліфікації, аналізувати свою педагогічну діяльність, а адміністрації закладів освіти – координувати, моніторити роботу вчителів та формувати траєкторії їхнього професійного розвитку”, – підсумувала Наталія Софій.